

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ ESTETİK TƏRBIYƏNİN FORMALAŞDIRILMASI İLƏ BAĞLI PROBLEMLƏR

Səbinə Məmmədova,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: biology.everything@mail.ru

Rəyçilər: *biol.ü.fəls.dok., dos. İ.M. Kazımov,*
ped.ü.fəls.dok., dos. H.M. Hacıyeva

Açar sözlər: *biologiyanın tədrisi, estetik tərbiyə, inteqrasiya*

Ключевые слова: *преподавание биологии, эстетическое воспитание, интеграция*

Key words: *teaching of biology, aesthetic education, integration*

Dünya şöhrətli ədib M. Qorki demişdir ki, bu günün estetikası, sabahın etikasıdır. Bu sözlər estetikanın vacibliyini bir daha sübut edir. Lakin hazırki dövrdə estetik tərbiyənin şagirdlərdə formalaşdırılması ilə bağlı müəyyən problemlər mövcuddur. İlk olaraq onu demək lazımdır ki, estetik tərbiyə yuxarı siniflərə nisbətən aşağı siniflərdə daha çox aşılır. Yuxarı siniflərdə estetik tərbiyənin şagirdlərdə formalaşdırılması prosesi zəifləyir. Lakin estetik tərbiyə davamlı olaraq formalaşdırılmalı olan tərbiyə növüdür. Hər yaşda estetik zövqün forma-laşması üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçirilə bilər.

Başqa bir problem kimi, deyə bilərəm ki, estetik tərbiyənin təsviri incəsənət, musiqi, texnologiya, ədəbiyyat kimi fənlərin tədrisi zamanı formalaşdırılmasına əhəmiyyət verilir. Lakin biologiya, coğrafiya, tarix və digər fənlərin tədrisi zamanı da bunu həyata keçirmək mümkündür. Biologiya fənninin tədrisi zamanı təsviri incəsənət, ədəbiyyat, musiqi, texnologiya fənləri ilə inteqrasiyanın yaradılması da məqsəduyğun hesab edilir.

Estetik tərbiyənin formalaşdırılması ilə bağlı digər bir problem, bu tərbiyə növünün əksər hallarda dərsdən kənar tədbirlər vasitəsilə formalaşdırılması halıdır. Tədris prosesində isə estetik tərbiyənin aşılması olduqca zəifdir. Buna görə də tədris prosesi zamanı estetik tərbiyənin formalaşdırılması üçün qısamüddətli kinofilmlərin və mövzu ilə bağlı videoların izlədilməsi, rəsmlə bağlı rəngarəng tapşırıqların verilməsi, aşağı siniflərdə rollu oyunlar metodundan istifadənin artırılması, mövzuların izahı zamanı şeir, təmsil, hekayə kimi bədii vasitələrdən

istifadə olunması, iş vərəqlərinin hazırlanması zamanı rəngarənglik, simmetriya, sistematiklik kimi xassələrin nəzərə alınması hallarına diqqət yetirilməlidir. Bu vasitələrlə tədris prosesində də estetik zövqü formalaşdırmaq mümkündür.

Estetik tərbiyə birbaşa olaraq əqli, fiziki, əxlaqi, ekoloji tərbiyə ilə əlaqədardır. Estetik tərbiyənin əsas vasitələri olan ədəbiyyat və incəsənət insanın zehni inkişafına səbəb olmaqla yanaşı, insanlarda əxlaqi hisslərin təkmilləşməsində iştirak edir [5, 209].

Estetik tərbiyənin formalaşdırılması zamanı biologiya fənninin musiqi fənni ilə fənlərarası inteqrasiyası vacib rol oynayır.

Qədim dövr filosoflarından olan Platon musiqinin əhəmiyyətini bu sözlərlə izah etmişdir: “Musiqi əxlaqi qanundur, o, bütün dünyanı ilhama gətirir, qəlbə qanad verir, insan üçün zəruri olan kədər və şadlığa səbəb olur” [1, 397].

Tədris prosesi zamanı rollu oyunların təşkilində nəğmələrdən də istifadə oluna bilər. Bu şagirdlər üçün maraqlı olmaqla yanaşı, əyləncəli və öyrədici olacaqdır. Bu zaman məlumatlar şagirdlərin yaddaşında daha yaxşı iz salacaqdır. [3, 61].

Bildiyimiz kimi, musiqinin sakitləşdirici funksiyası mövcuddur. Hazırki dövrün başlıca problemlərindən biri də şagirdlərin stress altında olmasıdır. Bunun qarşısını almaq üçün tədris prosesində qruplarla iş zamanı müəllim musiqi qoşaraq şagirdlərin istirahətini təmin etmiş olar.

Azərbaycanın musiqi tarixində əvəzsiz xidmətləri və professionallığı ilə yaddaşlarda qalmış maestro Niyazinin bu fikirləri də qeyd edilmişdir: “Müəllimlərimiz istər tədris prose-

sində, istərsə də dərşdənkənar tədbirlər zamanı musiqinin açdığı gözəllik aləmi ilə şagirdləri daha yaxından tanış etməlidirlər. Musiqiyə sərhəd yoxdur. Yaxşı musiqi insanda xoş duyğular, həyat eşqi yaradır” [6, 34].

Orta ümumtəhsil məktəblərinin VI-VII siniflərində tədris prosesi zamanı rəngarəng iş vərəqlərinin hazırlanması da vacibdir. Rənglər vasitəsilə şagirdlərin mövzuya olan marağını artırmaq mümkündür. Dərşdən əlavə də ev tapşırığı kimi müəyyən rəsmlərin çəkilməsini tapşırmaq şagirdlərin həm yaradıcılıqlarının, həm də həmin obyektin hər detalının yüksək səviyyədə yadda saxlama qabiliyyətinin inkişafına gətirib çıxaracaqdır.

Başqa bir tərəfdən dərşdənkənar tədbirlərin həyata keçirilməsində olan problemlər də diqqəti cəlb edir. Əksər məktəblər uşaq yaradıcılıq mərkəzləri, uşaq birlikləri ilə əməkdaşlıq etmədiyindən şagirdlər bu tip fəaliyyət mərkəzlərindən xəbərsiz ola bilirlər.

Halbuki, Azərbaycan Uşaq Birliyinin işinin məzmununda estetik tərbiyə əhəmiyyətli rola malikdir. Fəaliyyət proqramından birinin adı məhz “Dünyanı gözəllik xilas edəcək”dir. Uşaq kollektivi ilə aparılan işlərin kifayət qədər emosional, maraqlı və cəlbədicisi olması üçün çalışılır. Şagirdlərin estetik təsəvvürlərini genişləndirmək, bədii yaradıcılığını inkişaf etdirmək, həqiqi gözəlliyi dərk etməyi öyrətmək estetik tərbiyə barəsində görülən işlərin əsasını təşkil edir [2, 420].

Dərşdənkənar tədbirlərin əhəmiyyəti ilə yanaşı, həmin tədbirlər zamanı bədii-estetik tərbiyənin formalaşması üçün lazımi tələbatların da yerinə yetirilməsi vacibdir. Dərşdənkənar tədbirlərin həyata keçirilməsinə verilən tələbatlar aşağıdakılardır:

1. Dərşdənkənar tədbirlərin hər birinin iş formasının ideallığına, estetik-emosional əsaslarla aparılmasına çalışmaq, məzmun, forma və material rəngarəngliyinə xüsusilə diqqət yetirmək lazımdır.

2. Dərşdənkənar tədbirlər şagirdlərin öz-fəaliyyətinin inkişafına səbəb olmalıdır. Onlarda

estetik hissləri oyadıb, hərəkətə gətirən məşğələlərin və tədbirlərin ideya-mənəvi təsir istiqamətinə xüsusi nəzər yetirilməlidir.

3. Estetik mədəniyyətin yüksəldilməsinə səbəb olan dərşdənkənar tədbirlər “bayramdan-bayrama” deyil, müntəzəm surətdə həyata keçirilməlidir [4, 48].

Jan Jak Russonun belə bir fikri diqqəti cəlb edir: “İnsanda müdriklik hansı vasitələrlə zənginləşib, təkmilləşirsə, zövq də eyni vasitələrlə zənginləşib, təkmilləşir. Zövq ağıl üçün, mühakimə üçün bir növ mikroskop rolunu oynayır” [1, 402].

Estetik zövq, estetik ideal, estetik qiymətləndirmə, estetik həzz, estetik hiss, estetik münasibət, estetik qavrama kimi anlayışların şagirdlərdə formalaşdırılması prosesi ən əsas o cəhətdən əhəmiyyətlidir ki, şagirdlərdə bütün bu anlayışların yaradılması ilə estetik tərbiyə formalaşmış olur. [7] Estetik tərbiyəni formalaşdırmaq isə şagirdlərin mövzunu, anlayışları, terminləri yaddasaxlama qabiliyyətinin inkişafına səbəb olur. Bu isə o deməkdir ki, estetik zövqə malik olan şagirdə həm dünyagörüşü inkişaf etmiş, həm də məlumatları yadda saxlama qabiliyyəti daha da yüksək səviyyəyə çatmış olacaqdır. Onun üçün də bütün fənlər, həmçinin, bütün siniflər üzrə estetik tərbiyənin formalaşdırılmasına diqqət yetirmək lazımdır və onun aşılmasına biganə yanaşmaq doğru deyil.

Problemin aktuallığı. Biologiyanın tədrisində estetik tərbiyənin formalaşdırılmasındakı problemlərin həll olunması əhəmiyyətli hesab edilir.

Problemin yeniliyi. Orta ümumtəhsil məktəblərində estetik tərbiyənin formalaşdırılmasının imkan və yolları öyrənilmiş, bu sahədə olan müəyyən problemlər aşkar edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalənin pedaqoqlar, doktorant və dissertantlar, magistrantlar, biologiyanın tədrisi haqda tədqiqat aparən şəxslər, xüsusilə də, orta məktəb müəllimləri üçün faydalı olacağı düşünülür. Düşünürəm ki, onlar biologiyanın tədrisində estetik tərbiyənin formalaşdırılması imkanlarına başqa bir prizmadan yanaşmağa cəhd göstərəcəklər.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov A., Ağayev Ə. Pedaqogika. Bakı: Nasir, 2007.
2. Paşayev Ə.X., Rüstəmov F.A. Pedaqogika (yeni kurs). Bakı: Nurlan, 2007.
3. Əhmədova E.T. Sinifdən xaric iş prosesində şagirdlərin estetik tərbiyəsinin inkişaf etdirilməsi. "Xəbərlər" jurnalı, 2010.
4. Məmmədova M. Biologiya dərslərində fənlərarası inteqrasiyanın tətbiqi // Kurrikulum, 2017, № 1
5. Kazımov N.M., Həşimovun Ə.Ş. Pedaqogika. Bakı: Maarif, 1996.
6. Əliyev R.İ. Tərbiyə psixologiyası. Bakı: Nurlan, 2006.
7. Xəlilov V.C. Azərbaycan ümumtəhsil məktəblərində estetik tərbiyənin nəzəriyyəsi və təcrübəsi: ... dis. Bakı, 1994.

C. Мамедова

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В СРЕДНИХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыты пути и способы формирования эстетического воспитания в преподавании биологии, а также проблемы в этой области. Формирование эстетического образования также положительно влияет на способность учеников понять и осмыслить тему. Поэтому вопросы эстетического воспитания в учебном процессе и внешкольное образование можно рассматривать как важный вопрос для настоящего.

S. Mammadova

PROBLEMS WITH THE FORMATION OF AESTHETIC EDUCATION IN SECONDARY GENERAL EDUCATION SCHOOLS

SUMMARY

The article about in teaching of biology aesthetic education forming opportunity and ways, also this places problems. Formation of aesthetic education also positively influences the ability of the students to remember their theme. Therefore, the issues of the aesthetic education in the teaching process and out-of-school education as an important issue can be considered for the present.

Redaksiyaya daxil olub: 15.12.2017